מכון ון ליר בירושלים
THE VAN LEER JERUSALEM INSTITUTE
معهد فان لير في القدس

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
Ben-Gurion University of the Negev

קול קורא להשתתפות

בקבוצת מחקר בתיאוריית גאיה

בין מודל מדעי למטפורה תרבותית

מאז ניסוחה בידי הכימאי ג'יימס לאבלוק והביולוגית לין מרגוליס, עוררה תיאוריית גאיה מחלוקת. במרכז התאוריה עומדים יחסי הגומלין בין הביוספרה לבין סביבתה הכימית והפיזית - יחסים היוצרים ויסות בקנה מידה פלנטרי. זיהויה של תיאוריית גאיה עם תפיסות רוחניות ועם דימוי הפלנטה כאורגניזם אחד תרם לדחיקתה לשולי השיח המדעי והקשה למצות את תרומתה החדשנית עבור מדעני הטבע והאקלים מצד אחד ועבור המחקר החברתי על אודות האנתרופוקן מצד שני. מכון ון ליר בירושלים, רמת הנדיב ואוניברסיטת בן-גוריון בנגב מציעים לבחון מחדש את פניה המדעיים, הפילוסופיים והתרבותיים של תיאוריית גאיה ואת הרלוונטיות שלה לעידן הרב־משברי.

קבוצת המחקר בתיאוריית גאיה היא מעבדה מחשבתית אינטרדיסציפלינרית. הקבוצה תברר אילו מטענותיה המדעיות של גאיה קיבלו ביטוי במחקר העכשווי ואילו נותרו שנויות במחלוקת, תבחן את כוחה כמודל מדעי וכמטפורה תרבותית ותעסוק בזיקתה למושגים מתפתחים — כגון גיאו־אנתרופולוגיה, סוכנות (agency) באנתרופוקן — ולנדידת רעיונות מדעיים לעולמות תרבותיים. הקבוצה תאפשר היכרות וחיבור בין חוקרות וחוקרים מדיסציפלינות שונות ותוכל לשמש זירה לגיבוש שותפויות ולהגשת בקשות למענקים עבור מחקרים המשלבים בין מדעי הטבע למדעי הרוח.

ארבעת המפגשים של קבוצת המחקר יכללו הרצאות, קריאה משותפת ודיון, בחינה של מקרי מבחן ודיון ביקורתי בבסיס התיאוריה המדעית, מתוך מגוון פרשנויות ונקודות מבט. תכלית המהלך היא ליצור שפה מחקרית משותפת בלי למחוק את ההבדלים בין המסורות המדעיות, ולהניח תשתית להמשך מחקר ולתוצר מסכם שאופיו ייקבע עם חברות וחברי הקבוצה. תאוריית גאיה תעמוד במרכז עבודת הקבוצה כמקרה מבחן וציר מארגן ולאו דווקא כהנחת מוצא שיש לקבלה.

הקבוצה היא חלק מ**פלטפורמה אדם טבע למחקר, עיצוב ויישום, מיזם משותף למכון ון ליר בירושלים ולרמת הנדיב**. הפלטפורמה בוחנת את הפיצול בין מדעי כדור הארץ ומדעי החיים לבין מדעי החברה והרוח, המקשֶה לנתח את יחסי האדם והטבע כמערכת חומרית, ביולוגית, חברתית ופוליטית משולבת.

מועדי המפגשים

כל המפגשים יתקיימו בימי ראשון בשעות 10:00—14:00 במכון ון ליר בירושלים (ייתכן מפגש סיום ברמת הנדיב או בתל אביב). הגשת מועמדות פירושה הסכמה להשתתף בכל המפגשים.

מפגש ראשון · 24.1.2027
תיאוריית גאיה — בין מדע למיתוס
מהו המקום של תיאוריית גאיה במחשבה המדעית התיאורטית והיישומית העכשווית? מהן המשמעויות האפיסטמולוגיות עבור הדיסציפלינות השונות?

מפגש שני · 21.2.2027
תיאוריית גאיה 02 — מחזוריות ומנגנוני משוב
כאתיקה של עידן האנתרופוקן וביטוי של אתיקה זו במדעי הטבע והמדעים המדויקים, במדעי הרוח ובלימודי החברה והתרבות.

מפגש שלישי · 21.3.2027
בין העולמות — תיאוריית גאיה מעלה שאלות על אודות סוכנות (agency)
היכן היא נמצאת? במנגנונים הביולוגיים, במנגנוני הוויסות והמשוב? במה שנתפס כטבע פיזי? בפלנטה עצמה? ואולי במדענים המחלקים את המציאות בין "אדם" לבין "טבע"? שאלות אלו קורצות לתפיסות תיאולוגיות של תבונה עליונה.

מפגש רביעי · 18.4.2027
גאיה כמודל מדעי וכפרדיגמה תרבותית
איך אפשר לקדם ולמסד מדע אינטרדיסציפלינרי ברוח תיאוריית גאיה? איזה סדר יום חברתי, תרבותי וחינוכי נדרש כדי לבנות חברה מקיימת ברוח גאיה?

הזמנה להגשת מועמדות

קבוצת המחקר תפעל במתכונת מעבדת חשיבה, ותכלול עד עשרים משתתפות ומשתתפים.

מוזמנים להגיש מועמדות חוקרות וחוקרים פעילים בעלי תואר דוקטור ומעלה מכל מוסדות המחקר בארץ, בתחומי המדעים המדויקים, מדעי הטבע וכדור הארץ, מדעי הרוח והחברה, אדריכלות, עיצוב ותרבות. בתחומי האדריכלות, עיצוב ותרבות יתקבלו פניות מבעלי תואר שני ומעלה.

במסגרת הגשת המועמדות יש לפרט את העניין האישי והמקצועי בתאוריית גאיה ובקבוצת המחקר הספציפית. יש לצרף קורות חיים וקישור לאתר אישי או אתר המעבדה. מספר המקומות קטן ולצערינו לא נוכל לקבל את כולם.

לשאלות ניתן לפנות לד"ר ג'ניה גוטמן, ראש הפלטפורמה אדם טבע, jeniag@vanleer.org.il או לד"ר אבנר גרוס avnergro@bgu.ac.il. התשובות יישלחו עד אמצע דצמבר 2026.

תאריך אחרון להגשה

30.11.2026

להגשת מועמדות לחצו כאן